

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 1 2009 | ÅRGÅNG 13

Bokförlaget THALES

INTERVJU MED BO LINDENSJÖ,
PROFESSOR I STATSVETENSKAP VID STOCKHOLMS UNIVERSITET

1. Vilka frågor anser du är de mest centrala inom den politiska filosofin?

JAG TROR ATT det är bra att skilja på analytisk politisk filosofi och kontinental politisk filosofi. Den analytiska normativa politiska filosofin betraktades under efterkrigstiden i stort sett som död. Man kan nog säga att det gällde den normativa politiska filosofin överhuvudtaget. Detta kom att ändras i och med publikationen av John Rawls *A theory of justice*. Detta verk gav den politiska filosofin en nystart. Rawls kanske viktigaste bidrag är enligt mig tanken att man ska välja rättvisepprinciper bakom en slöja av okunnighet. Skälet är att man inte ska kunna välja principer som främjar ens egna intressen, eftersom den enskilde personen inte förtjänar t. ex. sina naturgivna förmågor. De ska snarare betraktas som gemensam egendom. Det är också denna tanke som genererade mycket av kritiken mot Rawls.

Den mest relevanta kritiken har i mitt tycke förts fram av Robert Nozick och Michael Sandel. Nozick hävdar t. ex. – i *Anarchy, state, and utopia* – att även om det skulle vara fallet att en person inte förtjänar sina naturgivna förmågor, så kan personen ändå ha rätt till dem och till de resurser personen skapar med dess hjälp. Han hävdar också att Rawls inte verkar respektera distinktionen mellan personer eftersom Rawls antar att människors naturgivna förmågor ska betraktas som gemensam egendom. Sandel kritiserade också – i *Liberalism and the limits of justice* – den distinktion Rawls gör mellan en person och dess naturgivna förmågor, värderingar etc. Han drar dock andra slutsatser än Nozick. Grunden i Sandels kritik är att det som gör en person till ett genuint subjekt är hennes värderingar, hennes historia, hennes band till andra människor etc. Abstraherar man från dessa kvarstår en varelse som inte kan betraktas som en person. De principer en sådan varelse skulle välja verkar vara irrelevanta. För att avgöra vilka rättvisepprinciper som ska styra ett

samhälle måste man snarare titta på det samhällets historia, de värderingar som finns inkorporerade i dess praktiker.

Jag tror man måste säga att både Nozicks och Sandels kritik är mycket besvärande för Rawls. Det bör nämnas att Nozicks bok är mycket kontroversiell och har endast fått ett fåtal efterföljare. Många har dock tagit den på allvar. Skälet till detta är förmodligen att många trots allt känner en viss sympati med dess grundläggande intuition – dvs. att människor har rätt till frukten av sitt arbete – även om de inte gillar dess implikationer. Personligen är jag tveksam till att Nozick verkligen står bakom det han säger. Jag tror att han spelar djävulens advokat.

Det går knappast att överdriva betydelsen av *A theory of justice*. Diskussionen om de tesar Rawls driver i sin bok har dominerat den analytiska politiska filosofin. Jag tror också att diskussionen om rättvisa kommer att fortsätta vara den centrala frågan. Fler områden kommer förmodligen att beaktas. En given kandidat är miljöfrågan, sammanflätad med framtida generationers intressen. I viss mån har diskussionen redan breddats. Vi har diskussionen om multikulturalism, t. ex. huruvida sär rättigheter för minoriteter kan anses berättigade. Vi har också den feministiska diskussionen. Det kan också vara värt att nämna att Rawls tidigt bemödade sig om att svara många av sina kritiker. Men han avstod från att bemöta Sandels kritik. Så publicerade han *Political liberalism*. Den måste betraktas som ett svar på den kommittära kritiken. Det är tydligt att han är grundligt påverkad av Sandels kritik. Här överger han delvis ambitionen om en generell teori om rättvisa. Och går vi till *The law of peoples* måste man nog säga att han nästan överger den helt. Han verkar medge att olika kulturer kan ha olika legitima rättvisebegrepp. Det är inte orimligt att säga att Rawls blev mer pessimistisk. Rawls drivkraft har dock varit att nå enighet i frågan om rättvisa. Det kan vara intressant att notera att Platon också blev alltmer pessimistisk i sina stora arbeten om politiken.

Jürgen Habermas måste betraktas som den kontinentala politiska filosofins förgrundsgestalt. Han menar att genuin konsensus i en ideal samtalssituation ger legitimitet åt ett visst beslut eller en viss

ordning. Ett sådant samtal kännetecknas av att det är fritt från alla slag av maktutövning. Jag tycker nog att Habermas nästan är jämbördig med Rawls. Båda har skapat tänkvärda filosofiska konstruktioner. Båda menar också att enighet skänker legitimitet. Habermas ger dock inte upp sin ursprungliga konstruktion. Det kan vara värt att nämna att Habermas betraktade genuin konsensus som ett ideal. I verkliga sammanhang får man nog ofta nöja sig med att alla inte är överens. Habermas har skrivit mycket, men hans centrala verk är förmodligen *The theory of communicative action*.

En skillnad mellan analytisk politisk filosofi och kontinental politisk filosofi är att den senare innehåller mer samhällsteori och samhällskritik. Man sysslar mycket med frågor om makt. Detta visar sig bl. a. i en annan av de mer inflytelserika kontinentala tänkarna: Michel Foucault. Foucaults metod var det man skulle kunna kalla för misstankens hermeneutik. Tanken var att man skulle studera detaljer som till en början kan verka ovidkommande men som om man studerar dem noga avslöjar mer om rådande maktförhållanden än om man studerar dem direkt. Man skulle t. ex. studera det som inte sägs, det som verkar undanhållas. Här kan man se en parallell till både Marx och Freud. Marx menade ju att den rådande ideologin var ett uttryck för befintliga egendomsförhållanden. Och Freud menade ju att neurotiska personer hade en falsk bild av sig själva. Det kan också nämnas att Freud gav till synes obetydliga fenomen som t. ex. felsägningar en framträdande roll i sin teori. De antogs avslöja individens psykiska landskap bättre än individens egna ord om sig själv.

2. Kan man säga att det finns det några frågor som avgjorts?

DET KAN MAN nog inte göra. Personligen tycker jag att Rawls teori om rättvisa är övertygande och jag ansåg nog under en tid att Rawls i stort sett löst de svåraste frågorna, men man kan väl konstatera att diskussionen i så fall skulle ha avslutats. Och det har den ju inte gjort. Diskussionens fokus har väl förskjutits något, men jag undrar

om det har att göra med att frågan är avklarad. Det handlar väl snarare om att ett ämne uttömts. Man finner inte så mycket mer intressant att säga. Dessutom tröttnar människor på att diskutera samma sak. De letar efter nya ämnen att diskutera.

Man bör också ha klart för sig att den akademiska diskussionen är styrd. Åtminstone förefaller det mig så. Det som gör att man intresserar sig för nya frågor styrs mycket av vad ledande professorer på ledande lärosäten hävdar. Det beror givetvis också på vad som sker i omvärlden. Miljöfrågor har ju fått en förnyad aktualitet. Men för att de ska bli allmänt debatterade inom akademien måste de plockas upp av ledande filosofer. Jag kan tycka att det är tråkigt att debatten är styrd på så sätt.

3. Har den allmänna politiska idédebatten följt den akademiska debatten?

DET ÄR LUSTIGT att se att den allmänna debatten, åtminstone i Sverige, har varit helt frikopplad från den akademiska debatten. Det kanske inte gäller den feministiska debatten eller den multikulturella debatten. Men annars tycker jag det stämmer ganska väl. Man måste konstatera att Rawls är mer eller mindre okänd. Han kanske dyker upp i någon ledare men det är tydligt att få känner till hans idéer. Habermas är också nästan okänd. Man kan väl se tänkare som Foucault, och även andra kontinentala tänkare, dyka upp på kultursidor. Men de ledande analytiska politiska filosoferna möter man inte där eller någon annanstans.

Man skulle eventuellt kunna dra slutsatsen att universiteten misslyckats med den tredje uppgiften. Men det är nog för tidigt att säga. Den tredje uppgiften är relativt ny. Akademiker är heller inte alltid lättlästa och det kan absolut finnas fall som inte lämpar sig för en allmän presentation. Jag är också skeptisk till byråkratiseringen av den tredje uppgiften. Akademiker borde inte betraktas som en homogen grupp. Vissa har en fallenhet för att kommunicera med det omgivande samhället, andra har det inte.

4. Hur ser du på den politiska filosofins utveckling inom statsvetenskapen?

DET ÄR NOG bäst att jag uttalar mig om Stockholms universitet. Jag känner inte till utvecklingen inom andra lärosäten speciellt bra. Men vad gäller utvecklingen av den politiska filosofin inom statsvetenskapen på Stockholms universitet kan man utan tvivel säga att området har växt. När jag började här var de flesta intresserade av idéhistoria och politiska ideologier i vid menig. Det fanns kanske en eller två personer som var intresserade av normativ politisk filosofi. Nu är vi relativt många, vissa tycker att vi är för många, som bedriver normativ politisk filosofi. Jag har själv haft en del i denna utveckling. Jag var föreståndare för forskarutbildningen under flera år och ganska många som hade skrivit bra slutarbeten kom under de åren in på utbildningen. Många av dessa har etablerat sig som akademiker. De har fått forskarassistenttjänster, lektorat och postdoc-tjänster. Ganska många är kvar på institutionen i någon form. Vissa skriver enligt den analytiska traditionen, andra enligt den kontinentala. Jag anser att diskussionen mellan dessa grupper har fungerat bra. Det har inte utvecklats några större konflikter.

Jag vill också nämna att feministisk politisk filosofi är stark på institutionen. Man kan väl säga att kontakten mellan feminister och andra har varit begränsad, men jag tycker mig se tecken på att det håller på att förändras. Jag kanske ska säga att jag har en känsla av att politisk teori är större på statsvetenskapliga institutionen här i Stockholm än på andra lärosäten.

En annan märkbar förändring har varit att pressen har ökat på akademiker att publicera sig i internationella tidskrifter. Många av mina doktorander har gjort det och man kan väl säga att det har lett till att många har fått olika positioner inom den akademiska världen. Jag är ändå kritisk till att publikationer i internationella tidskrifter väger så tungt vid tjänstetillsättningar. Jag anser inte att det enbart varit en positiv utveckling. Det är förvisso bra att de arbeten som produceras på svenska institutioner bedöms externt. Men det har också gjort, misstänker jag, att sakkunniga vid tjänstetillsättningar inte i lika hög grad som tidigare använder sitt eget omdöme

när det gäller att bedöma kvaliteten på de texter som bifogats. Man upphör att göra självständiga värderingar och åberopar publiceringsformen. Och vad är då poängen med att tillsätta sakkunniga? Jag anser också att de tenderar att likforma de akademiska texterna till både form och innehåll.

5. Tycker du att det finns någon skillnad mellan politisk teori och politisk filosofi?

NEJ, EGENTLIGEN INTE. Man kanske kan säga att politisk teori är mer empiriskt orienterad. Vi statsvetare hävdar ofta att vi sysslar med politisk teori medan filosofer ofta hävdar att de sysslar med politisk filosofi. Skulle man jämföra en avhandling skriven av en statsvetare och en filosof skulle man i de flesta fallen finna att statsvetaren också försöker applicera sin begreppsapparat på verkligheten och i någon mening försöker tolka verkligheten. Få politiskt filosofiskt orienterade statsvetare avstår helt från att applicera sin teori. Men det finns också hos oss avhandlingar som är strikt begreppsutredande.

→

Magnus Jedenheim-Edling